

Startnotitie

Strategisch arbeidsmarktbeleid

J.S. Eilander

Venlo, oktober 2019

Inleiding

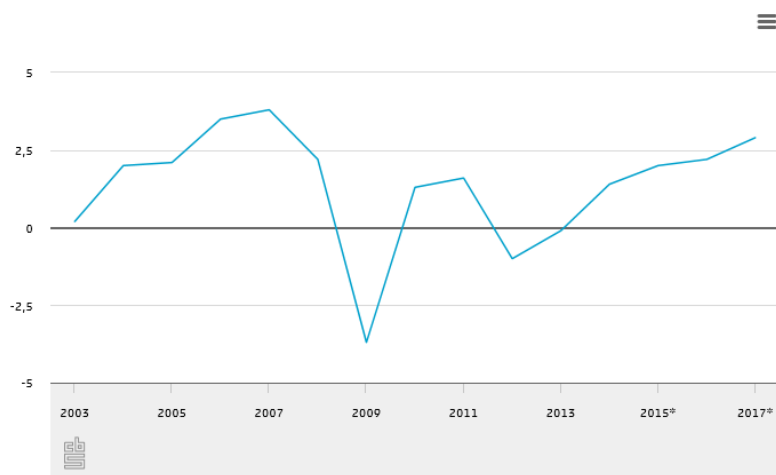
Het primaire doel van de startnotitie strategisch arbeidsmarktbeleid is te komen tot een aanscherping van de ambities en beoogd beleid van de gemeente Venlo. Dit wordt gedaan door het in kaart brengen van de verwachte ontwikkelingen in het hierna te schetsen landschap; en de rol van de gemeente Venlo anno nu. Ook wordt duidelijk gemaakt welke partijen betrokken zijn en wordt een richting voorgesteld ten aanzien van rol en positie van alle betrokken partijen en de manier waarop deze zich tot elkaar verhouden en elkaar en de regio kunnen versterken.

De notitie heeft een horizon van 3-5 jaar waarbij logischerwijs geldt dat hoe verder in de toekomst gekeken wordt; hoe onzekerder de verwachtingen zijn.

Een analyse van het landschap is belangrijk bij het formuleren van beleid. Hoe staan we ervoor, economisch en wat zijn de verwachtingen. Wat zijn de sectoren in de Venlose economie en arbeidsmarkt en hoe gaat het daar. Maar ook demografisch: een krimp is voorzien; hoe ziet die eruit en wat zijn de gevolgen daarvan de komende jaren. En hoe zit het met het aanbod van (beroeps)onderwijs in de regio en de ontwikkeling daarvan.

1. Economische ontwikkelingen

Na de stevige economische dip in 2008-2009 en de kleinere dip in 2012 is er sprake van onafgebroken groei met in 2017 en 2018 groei boven de 2,5%.

Regionale economie

Volgens ING ontwikkelt de economie in Noord Limburg zich redelijk parallel aan de nationale economische trend. Noord Limburg doet het daarmee beter dan de rest van de provincie die onder de landelijke lijn scoort.

Anno 2019 is echter niet de vraag of maar wanneer economische vertraging of neergang zich gaat aandienen. Mede gedreven door zaken als handelsoorlogen wereldwijd en aanhoudende onzekerheid over de manier waarop de Brexit gaat plaatsvinden, is er op de beurzen wereldwijd sprake van stagnatie. Zowel de AEX als de Dow Jones index verlopen na een hoogtepunt begin 2018 grillig. De koersen staan medio 2019 op hetzelfde niveau als begin 2018 terwijl de 5 jaar daarvoor een redelijk consequente stijging laten zien. Ook de Inkoopmanagers Index (PMI) laat al een jaar lang een dalende trend zien. Hoewel deze index nog boven de 50 beweegt, wat duidt op een groeiverwachting, is er dus wel sprake van daling. Dat laatste geldt ook voor het consumentenvertrouwen: dat is onder 0 gedaald; consumenten verwachten krimp. De bestedingen echter blijven tot het moment van schrijven echter nog steeds toenemen, zij het minder snel dan tot medio 2018.

Hoewel de beurzen natuurlijk niet 1 op 1 voorspellen wat er economisch gaat gebeuren; duidt daling van de koersen wel vaak op naderende economische stagnatie.

De meest recente economische ontwikkelingen komen uit Duitsland, een economie waarmee Nederland en zeker het grensland zeer nauw verweven is. Medio augustus werd duidelijk dat de Duitse economie in het tweede kwartaal 2019 met 0,1% kromp, terwijl er in het eerste kwartaal nog sprake was van lichte groei (0,4%). Daarbij moet aangetekend dat vooralsnog het aantal werkenden in Duitsland op het hoogste niveau ooit is. Ook geeft de

Duitse regering aan op ongekende schaal te gaan investeren in infrastructuur en onderwijs, waardoor een crisis uit moet blijven.

Macro-economisch kortom, hebben we zeer positieve jaren gehad. Datzelfde geldt voor Noord Limburg; waarbij ook voor zowel Noord Limburg als Nederland als geheel geldt dat hoogconjunctuur niet eeuwig aanhoudt.

Economische ontwikkeling per sector

Logistiek

De **logistieke sector** in Venlo neemt bijna 25% van de werkgelegenheid voor haar rekening, met andere woorden 10% meer dan in Nederland als geheel. De sector is de afgelopen jaren in Venlo fors gegroeid in toegevoegde waarde (+15%) en sinds enkele jaren ook weer in werkgelegenheid (+4%). De regio behoort tot de top van logistieke hotspots in Nederland en Europa, mede dankzij de gunstige ligging, het uitgebreide aanbod van multimodale infrastructuur, voorzieningen en opleidingen en efficiënte netwerken van

verschillende vervoerders. Dit heeft geleid tot de komst van een groot aantal nieuwe bedrijven (deels uit het buitenland), maar vooral tot doorgroei van reeds gevestigde bedrijven. De focus van de regio ligt op Europese logistiek van food, fresh & flowers, electronics & fast moving consumer goods, fashion & lifestyle en e-fulfilment. Drivers achter deze groei zijn o.a. de toenemende digitalisering en automatisering van processen en de groeiende e-commerce en samenvoeging (consolidatie) van distributiecentra in het belangrijke logistieke knooppunt.

Ook hebben partijen fors geïnvesteerd in gezamenlijke initiatieven om de logistieke propositie van de regio te verbeteren. Zo is sprake van een groeiende samenwerking tussen onderwijs, ondernemers en overheid om voldoende personeel voor de toekomst klaar te stomen, met name via het Centrum voor Logistiek Vakmanschap (Gilde Opleidingen) en het KennisDistributie Centrum Logistiek (Fontys). Ook bedrijven zijn onderling intensiever gaan samenwerken in het SMART Logistics Centre Venlo (SMART LCV). Belangrijke opgaven waar de sector de komende jaren voor staat, zijn het voldoen aan de vraag naar personeel (zowel vervanging i.v.m. vergrijzing, het upgraden van het zittend personeel en het vasthouden en aantrekken van kenniswerkers), het op peil houden van de bereikbaarheid, het beperken van de negatieve effecten van transport op de leefbaarheid en de verdere verduurzaming van gebouwen en vervoer.

*: bron: Buck Consultants – Economische uitvoeringsagenda Venlo

Aan de kant van het (weg) transport wijst Rabobank Nederland in een recente rapportage op de kwetsbaarheden van die sector: stijgende brandstofprijzen, een krappe arbeidsmarkt en toenemende files zetten de groei onder druk. De verwachting is dat 2019/2020 voor transport een uitdagende periode wordt.

Gelet op bovenstaande, maar ook vanuit milieu/klimaat-perspectief is het spoorvervoer een nieuwe kanshebber. Op dit vlak zijn de nodige uitdagingen te overwinnen, echter met name het internationale spoorwegvervoer is een groeisector aldus ook het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in 2018. Het betreft hier echter veel vervoer vanuit de havens naar het achterland.

De binnenvaart is voor transport en logistiek in de regio een belangrijke vervoersmethode. Het aantal vervoerde containers en de tonnages blijven sinds 2010 onafgebroken groeien.

Investeren in spoor en binnenvaart?

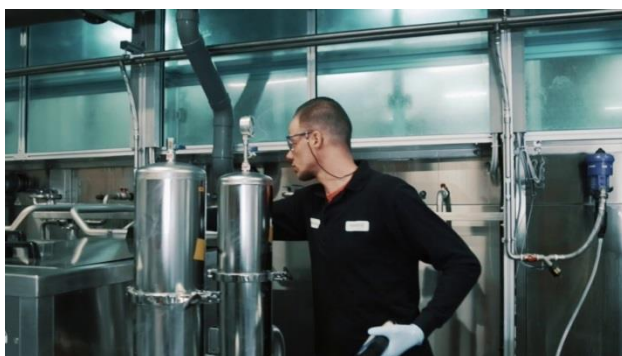
Venlo is voor zowel binnenvaart, wegtransport als spoorvervoer een belangrijke hotspot. Het verdient aanbeveling om in dat opzicht te onderzoeken in hoeverre de gemeente Venlo, gelet op vorenstaande, kan bijdragen aan een verdere versterking van de alternatieven voor wegtransport naar vormen die vanuit milieu-oogpunt minder belastend zijn zoals spoor en binnenvaart.

Indien deze investeringen vorm krijgen, dan zal dit ook consequenties hebben voor de vraag naar personeel. Deze ontwikkelingen leveren in de realisatiefase een toegevoegde werkgelegenheid.

Zie voor een verdergaande uitwerking van genoemde en andere infra-projecten de Raadsinformatiebrief “Strategische infra-dossiers” van mei 2018.

Maakindustrie

De **maakindustrie** zorgt in Venlo voor bijna 20% van de arbeidsplaatsen (NL 11%) en 25% van de toegevoegde waarde (NL 16%). De arbeidsproductiviteit in de industrie is de laatste jaren sterk toegenomen, dankzij een aanzienlijke groei van de toegevoegde waarde (+15%) door procesoptimalisatie, automatisering en uitbesteding van diensten aan specialisten. Dit heeft geleid tot een afname in werkgelegenheid (-8%) in de maakindustrie, dit is conform landelijke cijfers. Venlo kent een aantal toonaangevende maakbedrijven en een brede basis van MKB, die zowel direct als indirect zorgen voor veel spin-off naar de rest van de regionale economie. Ondanks de afgenomen werkgelegenheid in de laatste jaren is de verwachting dat er de komende jaren behoefte is aan nieuwe instroom van gekwalificeerd personeel vanwege zowel verdere economische groei als vervanging van uitstroom.

Dit is dan ook een van de belangrijke opgaven voor de komende jaren. Daarnaast spelen verdere verduurzaming en circulair maken van de producten en processen, en verbetering van het imago van Venlo en omgeving als hoogwaardig en innovatief maakindustriegebied
*: bron: Buck Consultants – Economische uitvoeringsagenda Venlo

Kansen zijn er ook in de energietransitie. Deze kansen zijn er in alle regio's en zullen zeker in met name de installatiebranche leiden tot groei. Branche-organisatie Uneto VNI verwacht groei voor de installatiebranche door de toenemende bouwproductie, maar ook de

aanpassingen van bestaande installaties en bijvoorbeeld het leveren/plaatsen van warmtepompen.

Rabobank verwacht voor de maakindustrie ook in 2019 groei, zij het een minder snelle groei dan de jaren hiervoor. De hiervoor genoemde, macro-economische omstandigheden remmen de groei, evenals een verwacht groeiend tekort aan personeel.

Agrofood

Regio Venlo vormt één van de Greenports van Nederland, met een uitgebreid **agrofood** cluster van primaire productie, agrologistiek, toeleverende en verwerkende industrie en bijbehorende onderwijs- en kennisinstellingen. Het gaat in totaal om 24.000 banen. Dankzij toenemende schaalvergroting en automatisering daalt de werkgelegenheid in de agrofood, maar neemt de arbeidsproductiviteit sterk toe. In de stad en regio zijn toonaangevende bedrijven in de tuinbouw en veehouderij aanwezig die nieuwe ketenconcepten ontwikkelen en zich richten op specifieke segmenten (uitgangsmateriaal en opkweek, korte ketens van tuinder naar retail, etc.). Voor versproducten (ook uit andere regio's) vormt Venlo een belangrijke logistieke hub richting een ruim achterland, maar vooral gericht op een consumentenmarkt van 150 miljoen consumenten.

*: bron: *Buck Consultants – Economische uitvoeringsagenda Venlo*

In de food-sector spelen veel ontwikkelingen door elkaar heen. De belangrijkste trends onder Nederlandse consumenten volgens de Rabobank:

- Radicale **transparantie**. De consument wil weten waar zijn eten vandaan komt en hoe het geproduceerd is.
- **Gezond**, gezonder, gezondst. De consument wil meer vers en minder suiker, vetten en additieven.
- Meer **gemak**. Het moet sneller, met meer (out-of-home) service, meer online en met totale gemak voor de consument.
- **Hybride** consument. Consumenten zoeken een unieke, persoonlijke beleving en zijn bereid daarvoor te betalen. Anderzijds kiezen ze bij het doen van dagelijkse boodschappen steeds vaker voor de goedkoopste aanbieder (discounter).
- **Verduurzaming**. Voedsel wordt geproduceerd met minder impact op milieu, met minder verspilling en meer oog voor dierenwelzijn.

Op de Brightlands Campus Greenport wordt op deze trends ingespeeld: gezonde voeding, “future farming” en “bio-economy” zijn de thema's waarop gewerkt wordt aan innovatie.

De agro-food sector groeit langs 2 wegen: van volumegroei is in Nederland nauwelijks meer sprake, aldus de Rabobank. In de export is nog wel ruimte voor groei in volume. De Nederlandse markt is qua volume verzadigd; maar voor productie die aansluit bij bovengenoemde trends is ook op de Nederlandse markt nog veel winst te behalen.

Vrijtijdseconomie

Dankzij haar aantrekkelijke omgeving is regio Venlo een geliefd verblijfsgebied voor toeristen. De **vrijtijdseconomie** in Noord-Limburg is goed voor 870 miljoen euro bestedingen en 10% van de werkgelegenheid (circa 10.800 banen), een aantal dat nog

steeds toeneemt. Limburg is de provincie met het grootste aantal overnachtingsplaatsen in bungalows, waarvan 50% in Noord-Limburg. Voor Venlo is daarnaast de dagrecreatie belangrijk. Mede door de realisatie van de Maasboulevard en de verkiezing van Beste Binnenstad 2013-2015 heeft de Venlose binnenstad een positieve ontwikkeling doorgemaakt en extra bezoekers uit o.a. Duitsland aangetrokken. Van de omliggende kernen trekt ook Arcen veel bezoekers. In de detailhandel gaan de veranderingen snel, vooral door de opkomst van webwinkels (e-commerce). Dat leidt tot leegstand in winkelcentra, met name in Blerick en Tegelen ziet men de winkelleegstand toenemen. Binnen deze sector kan veel gewonnen worden als partijen meer samenwerken en het aanbod van winkel-, horeca-, cultuur- en leisure voorzieningen sterker verbinden en concentreren. Ook voor deze sector vormen het aanbod van voldoende personeel (deels seizoensgebonden) en de bereikbaarheid van de binnenstad (fiets, OV, maar ook parkeren) belangrijke opgaven.

*: bron: Buck Consultants – Economische uitvoeringsagenda Venlo

Rabobank schrijft over toerisme dat met name in de verblijfsrecreatie (vakantiecentra) sprake is van een uitdagende situatie: de markt is verzadigd wat zorgt voor stevige concurrentie. Aandachtspunt voor de sector is bijblijven, moderniseren en zorgen voor goede voorzieningen.

Overzicht actieve beroepsbevolking in de regio.

sectoren en aandeel	percentage	absoluut
Logistiek	25%	25.200
Maakindustrie	20%	20.160
Agrofood	24%	24.000
Vrijtijdseconomie	10%	10.800
Totaal		100.800

Het aandeel van de 4 grootste sectoren in absolute aantallen en in percentages van de totale actieve beroepsbevolking in de regio.

Arbeidsmarkt en conjunctuur

Van de hiervoor geschetste 4 sectoren zijn 3 behoorlijk conjunctuurgevoelig: logistiek, maakindustrie en toerisme fluctueren met de economie mee en in het geval van toerisme is de terugval in bestedingen bij neergang zelfs groter dan de neergang zelf. Reden om in deze notitie ook te zoeken naar sectoren die minder of niet gevoelig zijn voor de conjuncturele ontwikkeling. Voor de Agrofood geldt dat in zekere mate: mensen blijven eten, hoogconjunctuur of recessie. Zeker in Nederland, maar de export staat in tijden van neergang wel degelijk onder druk. Agrofood moet derhalve gezien worden als een sector die conjunctuurgevoelig is, zij het minder dan de andere 3 hiervoor benoemde.

Zorg

De zorg is vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt bezien een stabiele groeisector. Een vergrijzende bevolking, steeds kritischer zorgconsumenten en de continue medisch-technologische ontwikkeling zorgen voor groei. Ook in de langdurige zorg is sprake van groei, zij het hier in een veel gematigder tempo. Voor beide sectoren (cure en care) geldt dat de arbeidsmarkt krap is. Artsen, verpleegkundigen, begeleider, verzorgden, op alle niveaus zijn er mogelijkheden. Het verdient aanbeveling om de zorgsector vanuit economisch

perspectief verder te verkennen: hoe kan de zorg bijdragen aan stabiele economische groei en werkgelegenheid.

Een van de groeimogelijkheden in de zorg is E-health; het inzetten van technologie om zorg toegankelijker *en* betaalbaarder te houden. In de zorg is kostenreductie over de volle breedte een belangrijk thema, waarbij nadrukkelijk naar innovatie gekeken wordt.

De zorg is een zeer brede sector met een landelijk budget van € 97 miljard in 2018. Het eerste onderscheid in de zorg wordt meestal aangebracht tussen “cure” en “care”; zorg gericht op het “beter maken” maken van de patiënt tegenover verzorging van mensen met een beperking, (chronische) ziekte, psychische problemen en de verzorging van ouderen. Streekziekenhuis Vie Curie is in Venlo de grote aanbieder als het gaat om “cure”.

Een eerste scan wekt de indruk dat met name de “care” in Venlo groeimogelijkheden biedt. Zeker de zorg voor mensen met complexe problematiek; zou kansen kunnen bieden: zorg die altijd geleverd moet worden, in een markt waar lichte groei in zit en waarin de druk op tarieven minder is dan in de lichtere zorgvormen. Hierover rapporteert o.a. de Rabobank in Cijfers en Trends. Een nader onderzoek van de mogelijkheden van de (langdurige) zorg als stabiele en kansrijke sector voor werkgelegenheid kan uitwijzen in welke sectoren gericht geïnvesteerd kan worden om stabiele werkgelegenheid toe te voegen.

2. Ontwikkelingen (beroeps)onderwijs

Deze ontwikkeling is ingegeven door een aantal factoren: economische groei, landelijke beleidskaders door ministeries, o.a. Leven Lang Ontwikkelen en de vraag van bedrijven zelf. Het ontwikkelen, verbreden en versterken van het opleidingsaanbod is door het beroepsonderwijs in de regio in samenwerking met het regionale bedrijfsleven opgepakt. Dit heeft geresulteerd in een aantal CIV's in het MBO (Centra voor Innovatief Vakmanschap) en CeO's in het HBO (Centers of Expertise). Het MBO en HBO onderwijs richt zich de laatste jaren niet alleen op jongeren, maar heeft een opleidingspalet ontwikkeld voor diverse doelgroepen, werkenden-zij-instroom-statushouders.

Eén van de voorwaarden om deze centra te realiseren is het samenwerken in PPS-en (Publiek Private Samenwerking) tussen bedrijven en het beroepsonderwijs. Hierdoor is mede versterkt ingezet op de aansluiting van het onderwijsaanbod op de vraag van het bedrijfsleven.

Door de ontwikkeling van de Brightlands campussen maakt Limburg daarnaast werk van innovatie in onderwijs en bedrijfsleven en vooral een sterke verbinding tussen onderwijs en bedrijfsleven.

Doelgericht opleiden van de professionals van vandaag en morgen gebeurt op alle niveaus. Van Maastricht University College en Fontys Hogeschool en de HAS Hogeschool tot de MBO opleidingen van ROC Gilde Opleidingen en Citaverde College.

Ontwikkelingen binnen de opleidingssectoren

Logistiek

In Venlo worden Logistieke opleidingen aangeboden op MBO-HBO en WO niveau. Gilde Opleidingen biedt de logistieke opleidingen aan op MBO niveau, Fontys Venlo op HBO niveau en de Universiteit Maastricht biedt een Master aan op WO niveau. Gelet op de logistieke bedrijvigheid in de regio is het aanbod en versterking van logistieke opleidingen in de regio van belang voor de economische ontwikkeling.

Evenals in de sector Techniek is met name door het MBO en HBO de samenwerking met het bedrijfsleven in de afgelopen jaren geïntensiveerd. Ook voor de logistiek is een CIV en een CeO gerealiseerd, het Centrum voor Logistiek Vakmanschap(MBO) en het Kennis Distributie Centrum Logistiek (HBO).

Binnen de logistieke opleidingen is een aanbod ontwikkeld voor en met het bedrijfsleven voor andere doelgroepen. Voorbeelden hiervan zijn een deeltijdbachelor Logistiek, specifiek voor werkenden en het uitbreiden van het aanbod van MBO Logistieke opleidingen voor werkenden.

Op de Brightlandscampus Greenport Venlo is door de Universiteit Maastricht, TNO en provincie Limburg gestart met het Brightlands Institute for Supply Chain Innovation (BISCI). Inmiddels zijn ook Fontys Hogescholen en Gilde Opleidingen partners in deze ontwikkeling. Dit nieuwe kennisinstituut moet leiden tot innovatieve supply chain oplossingen.

Techniek

Het technisch beroepsonderwijs op MBO- en HBO-niveau heeft zich de laatste jaren sterk ontwikkeld, in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven. Het Techniekplan Noord- en Midden-Limburg heeft geresulteerd in een toename van de instroom in technische opleidingen. Het opleidingsaanbod voor zittend personeel is uitgebouwd, onder andere met een Associate Degree¹ Engineering (AD). In ontwikkeling en voorbereiding is een AD Installatietechniek. Specifiek voor werkenden zijn een aantal deeltijdbachelor opleidingen door Fontys Venlo in de markt gezet. Het gaat om de deeltijdbachelors Werktuigbouw en Mechatronica.

Ook zijn er crossovers tussen de maakindustrie en andere sectoren ontstaan, onder andere met de agrofood in het GreenTech Lab.

In juni 2019 is het CIV Smartindustry/Maakindustrie officieel goedgekeurd door het ministerie van OCW. Dit is voor de maakindustrie en de sector Techniek van Gilde Opleidingen een belangrijke stap in de doorontwikkeling van het technisch beroepsonderwijs in de regio Venlo. In het CIV Maakindustrie wordt in het bijzonder ingezet op Leven Lang Ontwikkelen en realisatie van hybride technische opleidingen in de regio.

Agrofood

De afgelopen jaren is sterk ingezet op het uitbouwen van relevante opleidingen en onderzoeksprogramma's en -faciliteiten, via onderdelen van Universiteit Maastricht, HAS, Fontys, Gilde en CitaVerde.

Het opleidingsaanbod van de HAS in Venlo is verder versterkt. De Has biedt bacheloropleidingen aan op het gebied van biologie, business, food en gezondheid. Deze sluiten aan bij de ontwikkelingen van het regionale bedrijfsleven en de economische speerpunten in de regio.

Zowel bij Citaverde als bij de Has zijn CIV's en CeO's gerealiseerd. Mede door deze centra is het agrarisch beroepsonderwijs goed aangesloten bij het bedrijfsleven in de regio.

Toerisme en vrijetijds economie

In Venlo en de regio Venlo worden opleidingen op MBO-niveau aangeboden door Gilde Opleidingen. Het aanbod sluit aan bij de sectoren in de regio. De opleidingsrichtingen zijn "Travel", "Events" en Food & Hospitality.

Binnen de opleidingen wordt nauw samengewerkt met de bedrijven in de regio.

Inmiddels is het "Food Lab" gestart, een Centrum voor innovatief vakmanschap. Het Food Lab heeft als doel de provincie op de kaart te zetten als culinaire topregio.

Gilde Opleidingen fungeert samen met Vista College als penvoerder. In deze publiek private samenwerking zijn ondernemers en overheid vertegenwoordigd. Has Limburg is eveneens partner in het project, dit in relatie tot de bachelor Food Innovation.

Op HBO-niveau worden geen opleidingen aangeboden op het gebied van toerisme en vrijetijdseconomie.

¹ Associate degree is een hbo-graad in Nederland in het kader van het bachelor-masterstelsel. Om het aanbod te verbreden in het hoger beroepsonderwijs en het gat te dichten tussen het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs is gestart met tweejarige opleidingen aan hogescholen.

Zorg

Ten aanzien van de zorgopleidingen wordt op MBO-niveau door Gilde Opleidingen diverse opleidingen aangeboden. Het gaat daarbij om de hoofdsectoren Verpleging, Verzorging, Medisch Assisterenden en Facilitaire Dienstverlening.

Op HBO-niveau is een bachelor Gezondheid in voorbereiding. Fontys Hogescholen Eindhoven is penvoerder van deze ontwikkeling. De ontwikkeling van de bachelor is een samenwerking van Fontys-Hogeschool Zuyd en Gilde Opleidingen. Het curriculum van de bachelor is met input van zorginstellingen tot stand gekomen.

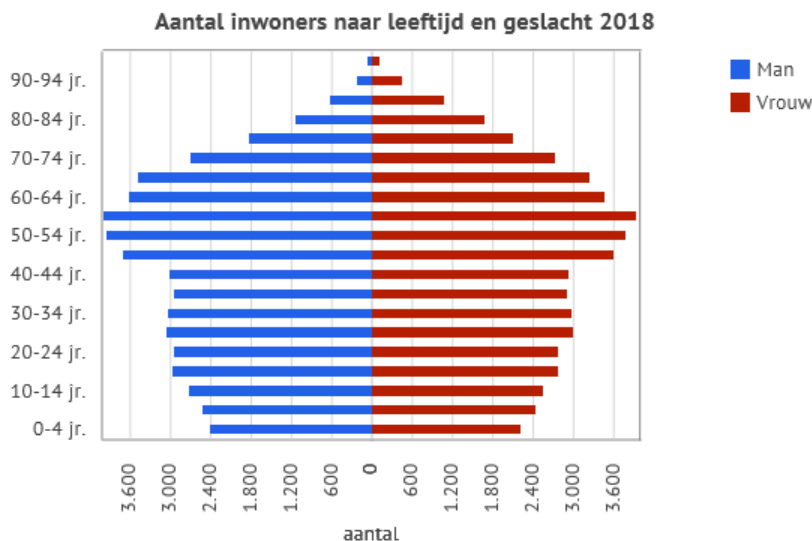
Indien het ministerie van OCW akkoord is met deze nieuwe opleiding (oktober 2019) zal september 2020 de opleiding in Venlo starten.

De uitdaging blijft om deze kennis- en innovatiebronnen in een continue proces te verbinden met het regionale MKB en om goed opgeleid personeel vanuit de regio maar ook van elders aan te trekken.

3. Demografische ontwikkelingen

Per maart 2019 heeft Venlo 101.529 inwoners. De bevolking is gemiddeld 2 jaar ouder dan de Nederlandse bevolking (43,4 vs 41,5 jaar) en de hoeveelheid inwoners met een niet westerse migratieachtergrond is lager dan het Nederlands gemiddelde (11,8% Venlo t.o.v. 13,1% Nederland).

De bevolkingspiramide ziet er als volgt uit:

Vergeleken met de Nederlandse bevolkingspiramide valt op dat de naoorlogse babyboom die nu 70-75 jaar oud is, lijkt te ontbreken: de Nederlandse pyramide toont een uitschieter in de groep 70-74; bij Venlo is dat niet te zien. Verder lijkt de piramide aan de onderkant wat smaller, wat duidt op een krimp op termijn. Dit wordt ondersteund door de voorspelling van het CBS; dat verwacht in 2050 een toename van de bevolking in Nederland met 7,5% terwijl in Venlo 6,2% krimp wordt voorzien.

Wanneer we proberen de cijfers uit de piramide te interpreteren dan wordt duidelijk dat er sprake is van ontgroening en vergrijzing: het aandeel kinderen en jongeren neemt af terwijl het aandeel senioren toeneemt. Concreet: in de leeftijdscategorie 60-64 bevinden zich ruim 3500 mensen; in de leeftijdsgroep 15-19 jaar 2900. Afgezien van migratie neemt de beroepsbevolking dus per saldo met zo'n 600 mensen af de komende 5 jaar. Regionaal wordt dit effect nog versterkt: in Noord Limburg ligt de gemiddelde leeftijd van de bevolking nog iets hoger en is ook de verwachte krimp van de bevolking (en beroepsbevolking) groter.

Gevolgen voor de arbeidsmarkt

Duidelijk is dat het potentieel op de arbeidsmarkt kleiner wordt. Een positieve inkleuring van deze feiten kan leiden naar de conclusie dat de werkloosheid aanhoudend laag blijft, ook in geval van economische neergang. Dit lijkt een plausibele stelling. Echter in de verschillende sectorrapportages van bijvoorbeeld de Rabobank wordt krapte op de arbeidsmarkt consequent opgevoerd als risico voor sectoren. De vraag is dan in hoeverre een tekort aan geschikt personeel de economische neergang versterkt en op die manier alsnog tot toename van werkloosheid leidt. Een beroepsbevolking die geschikt is voor de vragen uit de

arbeidsmarkt wordt dan nog belangrijker. Toekomstbestendig opleiden van werkenden, werkzoekenden en starters op de arbeidsmarkt is daarom essentieel. Daarbij is aandacht voor de technologische mogelijkheden evident. Verdergaande robotisering, kan in veel sectoren een bijdrage leveren aan het verkleinen van de krapte en biedt mogelijkheden om werknemers langer in het arbeidsproces te houden.

Een andere mogelijkheid voor het opvangen van de krimpende beroepsbevolking is het verder verhogen van de arbeidsparticipatie. Nederland wordt vaak “kampioen deeltijdwerken” genoemd. Bij een oplopend tekort aan arbeidskrachten schuilt hierin wellicht een kans. Het CBS schrijft hier in 2017 over en constateert dat de arbeidsparticipatie van met name vrouwen sinds de jaren '80 consequent stijgt. Het CBS stelt in deze publicatie dat, bij een gelijkblijvende toename van de arbeidsparticipatie, de beroepsbevolking tot 2027 zal blijven toenemen.

De conclusie lijkt te zijn dat de huidige krapte op de arbeidsmarkt deels wordt veroorzaakt door vergrijzing, maar vooral veroorzaakt wordt door de gunstige economische omstandigheden. In geval van economische stagnatie zal de arbeidsmarkt wellicht weer wat ruimer worden en zal de werkloosheid naar verwachting stijgen, ondanks de vergrijzende beroepsbevolking.

Internationale werknemers

Agrofood, logistiek en de regio Venlo lijken onlosmakelijk verbonden met internationale werknemers. De oost-europese (internationale) werknemers vormen een aanzienlijk onderdeel van het werknemersbestand.

Tegelijk blijkt al enkele decennia dat internationale werknemers zeker in de agro/primaire sector een onmisbaar potentieel vormt. Ook tijdens de economische crisis van enkele jaren geleden werden de werkzaamheden in deze sector veelal door internationale werknemers uitgevoerd. Hetzelfde geldt voor het wegtransport.

De verwachtingen zijn dat de behoefte aan internationale werknemers niet minder zal worden. Zeker zolang de economie blijft groeien. Ondernemersorganisaties als VNO-NCW

maken zich sterk voor een positief klimaat voor de vestiging van internationale werknemers en ook de Limburgse Werkgevers Vereniging stelt dat bedrijven in Limburg niet zonder de internationale werknemers kunnen. In 2018 werkten in de provincie Limburg ongeveer 32.000 internationale werknemers, waarvan de helft in seizoensgebonden banen.

Voor de internationale werknemers in seizoensgebonden banen (kortdurend verblijf) is huisvesting een belangrijk punt. De Provincie Limburg heeft hier aandacht voor. Voor internationale werknemers die langer ((semi-)permanent verblijf) in Nederland blijven, is aandacht voor integratie belangrijk.

Verder is de verwachting dat de komende jaren een verschuiving op gaat treden. ABNAMRO en de Boston Consulting Group rapporteren dat de bereidheid van onder andere Poolse en Roemeense arbeiders om naar West Europa te komen om te werken daalt. Dit heeft te maken met de sterke loonstijgingen in het land van herkomst en de economische groei aldaar. De loonkloof daalt derhalve en werken ver van huis wordt minder aantrekkelijk.

De verschuiving zal eruit bestaan dat de nieuwe internationale werknemers uit landen verder weg zullen komen. Voor Oekraïners, mensen van de Balkan en Aziaten zal West Europa steeds meer de bestemming worden voor arbeidsmigratie. Het is goed om ook deze uitdaging onder ogen te zien en voorbereid te zijn op de impact hiervan. Te denken valt aan nieuwe uitdagingen op het gebied van taal en integratie van weer andere culturen en talen.

Regionale factoren

Venlo is een logistieke hotspot en greenport, gunstig gelegen aan weg, water en spoor. In het perspectief van de arbeidsmarkt zijn ook de aangrenzende regio's relevant. Hoe verhouden deze zich tot de regio Venlo en dan met name als het gaat om het type bedrijvigheid en de personeelsbehoefte. Maar ook kansen op het terrein van economische samenwerking. Zeker Keyport ligt op een "steenworp" afstand en heeft qua bedrijvigheid veel overeenkomsten met de regio Venlo. Zowel tot Keyport als tot Brainport Eindhoven is het belangrijk om een gebalanceerde samenwerking te zoeken: bewust van de mogelijke concurrentie op de arbeidsmarkt maar gericht op de mogelijkheden om door samenwerking samen sterker te worden.

Brainport Eindhoven

De regio Eindhoven is een zeer dynamische regio, met veel bedrijvigheid die zich op aanvaardbare reisafstand bevindt: in 45 minuten kan men per auto vanuit Venlo midden in Eindhoven zijn.

Eindhoven staat bekend om zijn high-tech industrie, gekoppeld aan de Technische Universiteit en iconische bedrijven als ASML met meer dan 17.000 werknemers. Naast dergelijke high-tech, zet brainport ook in op Agrofood.

Keyport (Midden Limburg)

De Keyport regio ligt nog dichterbij de regio Venlo. Ook hier is sprake van een overlap in sectoren, zoals agri, maakindustrie en logistiek. Gelet op de overlap van de sectoren kan een verdere economische samenwerking tussen de regio's Noord en Midden Limburg

gezien worden als een kans. De arbeidsmarkten van deze regio's zijn uiteindelijk deelmarkten in een grotere regionale arbeidsmarkt.

Krapte op de arbeidsmarkt

Het UWV levert periodiek cijfers over onder andere werkgelegenheid, arbeidsmarkt en werkloosheid. Een van de onderwerpen is de "spanningsindicator" die de spanning tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt weergeeft. De cijfers zijn regionaal; voor Noord Limburg wordt in kwartaal 4 van 2018 van alle functies 26% betiteld als "zeer krap" en 30% als "krap". Voor ruim de helft van de arbeidsmarkt geldt derhalve dat er sprake is van spanning tussen vraag en aanbod.

Onder de als "zeer krap" betitelde functies onder meer onderstaande functies, waarvan aangenomen mag worden dat deze, gezien de aanwezige sectoren, ook hier veel gevraagd worden:

Spanningsindicator Noord Limburg: "zeer krap"	
Maakindustrie	Productiemachinebedieners
	Metaalbewerkers en constructiewerkers
	Technici bouwkunde en natuur
	Lassers en plaatwerkers
	Machinemonteurs
	Elektriciens en electronicamonteurs
	Ingenieurs (geen elektrotechniek)
Logistiek	Assemblagemedewerkers
	Transportplanners en logistiek medewerkers
	Vrachtwagenchauffeurs

**: zeer krap: er zijn naar verhouding zeer veel vacatures ten opzichte van het aantal (kortdurend) werklozen.*

Bovenstaande gegevens zijn van eind 2018. Hoewel de cijfers een vingerwijzing naar de komende jaren vormen; geven deze geen zekerheid dat het beeld gelijk zal blijven.

Belangrijk is om bij deze cijfers verder in te zoomen: is er daadwerkelijk sprake van een tekort aan werknemer met de juiste deskundigheid of diploma's, of is er sprake van een probleem in de aansluiting tussen vraag en aanbod. Anno 2019 kiest een groeiend aantal werkgevers voor een meer competentiegerichte manier van werven en selecteren van medewerkers. Dit biedt kansen voor potentiële medewerkers die niet beschikken over de gewenste ervaring en/of kwalificaties maar die op competentie niveau wel de potentie hebben een geschikte werknemer te worden. Werkgevers kunnen hierin meer ondersteuning krijgen; bijvoorbeeld vanuit het regionaal Werkgeversservicepunt.

4. Samenwerken vanuit perspectief van gemeente:

De gemeente heeft lange tijd 'arbeidsmarkt' vertaald in termen van bijstand en re-integratie maar zoals de schets van betrokkenen bij dit domein laat zien, is de lokale en regionale overheid, een van de stakeholders in een dynamisch geheel. De arbeidsmarkt is volop in beweging en dit vraagt een houding van in verbinding staan, samenwerken en waar nodig: aanjagen. Een agenda die eenzijdig door de overheid is ingegeven, is niet attractief. Investeren in duurzame partnerschappen met werkgevers, ondernemers en onderwijs is van groot belang.

De lokale overheid is een van de stakeholders in het grote, complexe geheel van de arbeidsmarkt. De rol van de overheid is veranderd: van sturing door de overheid, naar sturing met anderen. Een actieve handelingsstrategie, waarin vraagstukken worden opgepakt in interacties met betrokkenen. De keuze die gemaakt moet worden is in hoeverre de gemeente verder de bestaande samenwerkingen wil uitbreiden en formaliseren. In andere regio's wordt samengewerkt binnen een samenwerkingsorganisatie (governance).

Binnen de Arbeidsmarktregio Noord Limburg is zo'n governance actief in de vorm van het Werkbedrijf Noord Limburg. De Arbeidsmarktregio is een construct bedacht door het Ministerie van SZW, met een duidelijke wettelijk kader. De samenwerking is ingegeven door een duidelijke 'probleemstelling', namelijk de bemiddeling van werkzoekenden naar werk. De samenwerking is vormgegeven vanuit een publiek primaat, met een agenda die vooral operationeel gericht is. In het Werkbedrijf van Noord Limburg is gekozen voor een bredere scope dan alleen de doelgroep Banenafpraak en richt men zich op alle werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Werkbedrijf Noord Limburg

Netwerkorganisatie bestaande uit:

- 7 gemeenten
- UWV
- LWV
- FNV & CNV
- SW-bedrijven

Voor alle werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt.

De vraag die beantwoord moet worden is of de gemeente Venlo samenwerking op het brede terrein van de arbeidsmarkt wil formaliseren binnen de regio. Daar waar het Werkbedrijf een focus heeft op de doelgroep van de participatiewet, is er ruimte voor een samenwerkingsverband dat zich richt op de brede vragen van de arbeidsmarkt. Hierin is samenwerking tussen overheid, werkgevers en onderwijs essentieel. Vanuit de VNG worden gemeenten gevoed met handelingsopties rondom samenwerking. De VNG benadrukt het belang van regionale samenwerking. Daarbij wordt gekeken naar de rol van de overheid in die samenwerking: van "government naar governance". Belangrijk daarbij is het in gezamenlijkheid opstellen van een agenda die attractief is. Wanneer de agenda te eenzijdig door gemeenten wordt gedomineerd ontstaan vaak problemen met de attractiviteit. Mogelijk is Crossroads Limburg geschikt voor de genoemde governance. Dit verdient verdere verkenning en uitwerking.

Voor het overige liggen er ten aanzien van de rol van de overheid met name kansen op het gebied van vestigingsklimaat in brede zin. Verder is de gemeente belanghebbende als het gaat om het stimuleren van een inclusieve arbeidsmarkt, waarop ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een plek krijgen.

5. Betrokken partijen

Arbeidsmarktbeleid is een breed vraagstuk dat raakt aan de werelden van: werkgevers en ondernemers, die vragen om arbeid (vraag), en daarmee kansen bieden voor inwoners (aanbod). De overheid heeft een wettelijke taak om zorg te dragen voor een inclusieve arbeidsmarkt (Wet banenafpraak) en voor bemiddeling van werkzoekenden naar werk (matching). Het volgen van een opleiding, of her- om- en bijscholing, biedt perspectief op werk, wat bijdraagt aan zelfontplooiing en zelfredzaamheid.

Daarnaast is het van belang voor de verdere economische ontwikkeling van de regio om voldoende kenniswerkers op alle niveaus te hebben.

Onze insteek is dat economische groei voor alle inwoners betekenis heeft en kansen biedt om mee te doen. Daarbij hebben we respect voor elkaars individuele opgave en focussen ons op een gezamenlijke *attractieve* agenda. Dat is de essentie en motor achter succesvolle regionale economisch-sociale samenwerking: een aansprekende inhoud voor *alle* samenwerkingspartijen.

“Attractief is een agenda die zo aansprekend en overtuigend is, dat eenieder die het leest deze direct verbindt, met de eigen drijfveren.”

- Definitie uit: VNG (2018) Lessen uit werkende samenwerkingen -

Arbeidsmarktbeleid moet dan ook inhoud en vorm krijgen vanuit de economische ontwikkeling van de regio. Zowel bij hoog, als laagconjunctuur is er sprake van een gezamenlijke opgave als partners. Het is de uitdaging om anti-cyclisch te blijven ontwikkelen

en samenwerken: in tijden van hoogconjunctuur blijven investeren in ontwikkeling en flexibiliteit zodat in laagconjunctuur sprake is van arbeidsmobiliteit en een hogere arbeidsparticipatie kan worden gerealiseerd.

- **Techniekplan: succesvol samenwerken**

Een mooi voorbeeld van succesvolle samenwerking tussen overheid, onderwijs en ondernemers – is het Techniekplan. Het uiteindelijke resultaat is een toename van het aantal jongeren dat voor een technische beroepsopleiding kiest, zowel op Mbo als Hbo niveau. Maar ook een ontwikkeling als Levenslang Ontwikkelen vraagt samenwerking en afstemming. Inwoners die in ontwikkeling blijven, worden weerbaar en wendbaar, en zijn beschikbaar voor de vraag vanuit werkgevers. Op deze manier proberen we negatieve conjuncturele effecten zoveel mogelijk te beperken.

Samenwerken - ook in het kader van de lange termijn - is relevant. Het is belangrijk om eigenaarschap, verantwoordelijkheden en inhoud scherp in beeld te hebben. Een gezamenlijke agenda biedt hierin uitkomst.

- **Regionale Investeringsagenda Noord Limburg - 2019-2023**

Uit onderzoek van de VNG (2018) naar 'Werkende samenwerkingen' blijkt dat regionale agenda's vaak operationeel wel attractief zijn, maar de strategische vraag wat een gezonde arbeidsmarkt op termijn is, en wat hieraan kan bijdragen minder aandacht krijgt. Het gaat niet alleen om matching vandaag, maar ook de langere termijn: "menselijk kapitaal, regionaal DNA en toekomst van het ecosysteem van ondernemerschap".

De Regionale Investeringsagenda van Noord-Limburg, die in nauwe samenwerking met ondernemers, maatschappelijke partners en de provincie Limburg is opgesteld, geeft een inhoudelijk antwoord in de ambitie Gezondste Regio.

'Arbeidsmarkt van de Toekomst' is een van de 7 Icoonprojecten, waarvoor in 2019 tot en met 2023 vier miljoen is gereserveerd. Centrale vragen binnen dit project zijn: hoe kunnen we anticiperen op de vraag aan competenties, groeisectoren zoals zorg en (energie)techniek, een dalende bevolkingstrend en een toenemende vraag naar arbeid van werkgevers. De agenda is geconcretiseerd in activiteiten, die zijn onderverdeeld naar vier projecten:

1. Onderzoek naar competenties en vaardigheden
2. Hogere arbeidsparticipatie
3. Binden en boeien van kenniswerkers en versterking Hbo-Mbo
4. Gezonde beroepsbevolking

Het goed kunnen anticiperen op deze ontwikkelingen vraagt samenwerking van werkgevers en ondernemers, onderwijs, regiogemeenten en UWV maar ook van maatschappelijke instellingen.

Twee van de noodzakelijke voorwaarden voor economisch-sociale regionale samenwerking worden door de Regionale Investeringsagenda ingevuld, namelijk:

1. Een attractieve agenda die in samenwerking tot stand is gekomen. Venlo zou hierin als centrumgemeente de lead kunnen/moeten nemen.
2. Feitelijk inzicht in de mismatch en/of unieke 'fit' die in de regio aan de orde is
3. De derde noodzakelijke voorwaarde beantwoordt de vraag op welke manier wordt samengewerkt en sturing wordt gegeven aan de agenda. Hiervoor is in hoofdstuk 2 een voorzet gegeven; de vorming van een governance. Als de keuze gemaakt wordt dit niet te doen is van belang om de sturing op een alternatieve manier te borgen.

6. Samen aan de slag

Investeren in zittend en toekomstig personeel doen we door te werken vanuit een gecombineerde agenda met lokale en regionale ambities, ingevuld en uitgewerkt door partnerschap tussen onderwijs, overheid en werkgevers.

De samenwerking tussen gemeenten en werkgevers werpt zijn eerste vruchten af, zoals in het Techniepact dat is genoemd in hoofdstuk 4.

- Ondernemers en werkgevers willen groeien en er is vraag naar arbeid;
- Onderwijspartners spelen een cruciale rol als het gaat om een leven lang ontwikkelen: om/her/bijscholing, van werk naar werk, Praktijkleren, maar ook verder opleiden van kenniswerkers. Daarnaast blijft de aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt een belangrijk thema, zeker gezien veranderingen op de arbeidsmarkt. Ontwikkelingen gaan zo snel dat dit veel vraagt van het adaptief vermogen van werkgevers, werkenden en jongeren en starters op de arbeidsmarkt. Snel schakelen en flexibel (kunnen) handelen zijn dan ook belangrijke 'voorwaarden' voor goed werkgever- en goed werknemerschap.

Uitdaging: Arbeidsmarkt en regionale economische samenwerkingen

Onderzoek door VNG laat zien dat deze twee van origine vaak niet met elkaar verbonden zijn.

- In de arbeidsmarktregio is een duidelijk publiek primaat en een duidelijk in beleid en normstelling vervat probleem. Er is duidelijke wetgeving en institutionele relatie met Ministerie van SZW en UWV.
- Bij economische samenwerking is die institutionele relatie er niet op voorhand, geen helder raamwerk of opdracht. Vaak is er sprake en een privaat primaat. Ze is gericht kansen vanuit kracht, niet op het probleem van werkloosheid.

Steeds meer regio's kiezen voor hybride aanpakken, waar inspanningen worden gecombineerd.

- Houdt het simpel

De kracht van overkoepelend strategisch arbeidsmarktbeleid ligt vooral in het faciliteren van alle lopende initiatieven.

Bronvermelding

1. *Buck Consultants International* schreef in opdracht van de gemeente Venlo een Economisch Uitvoeringsprogramma. Hieruit is een aantal malen geciteerd; waar dat gebeurt is is dat vermeld.
2. Veel feiten en cijfers komen ook vandaan bij Cijfers en Trends van Rabobank Nederland. Ook hier wordt steeds naar verwezen.
3. Cijfers ten aanzien van arbeidsmarktkrapte zijn afkomstig van het UWV:
www.arbeidsmarkt cijfers.nl
4. Enkele andere bronnen zijn gebruikt; zoals ABNAMRO en Boston Consulting Group – waar dit gebeurt, is dat ook vermeld in de tekst.